

Profesor Alina Barszczewska-Krupa (1932–2001)

Profesor dr hab. Alina Barszczewska-Krupa urodziła się w Radomiu 7 maja 1932 r. Edukację swą rozpoczęła w trudnych czasach II wojny światowej na tajnych kompletach w Ostrowcu Świętokrzyskim. Tam też ukończyła szkołę średnią, otrzymując w roku 1951 świadectwo dojrzałości w liceum im. J. Chreptowicza. Następnie – w latach 1951–1955 – studiowała historię, najpierw na Uniwersytecie Warszawskim, a potem na Uniwersytecie Łódzkim. Już na ostatnim roku studiów rozpoczęła pracę jako asystent w Katedrze Historii Polski Nowożytnej i Najnowszej Instytutu Historii UŁ. Dyplom magistra historii otrzymała w roku 1955, przedkładając pracę magisterską na temat: *Stagnacja przemysłowa w Łodzi w okresie powstania listopadowego 1830–1831*, napisaną pod kierunkiem prof. Gryzeldy Missalowej.

Zainteresowania naukowe Profesor A. Barszczewskiej-Krupy koncentrowały się wokół zagadnień historii Polski doby porzoborowej i dotyczyły zwłaszcza, jak to sama określała, „wzajemnych relacji między utratą suwerenności państwowej i niepodległości narodowej a szeroko rozumianą rzeczywistością historyczną, obejmującą przeobrażenia gospodarcze, społeczne, kulturalne oraz przemiany zachodzące w świadomości społeczeństwa polskiego”. Dorobek naukowy Profesor Barszczewskiej-Krupy obejmuje prace, które można podzielić na trzy zasadnicze płaszczyzny badawcze: dzieje powstania listopadowego, myśl polityczna i społeczna Wielkiej Emigracji oraz funkcjonowanie polskiej świadomości narodowej, polskiej mitologii i tradycji dziewiętnastowiecznej.

W początkach swojej drogi naukowej Prof. A. Barszczewska-Krupa związana była z seminarium z zakresu historii społecznej XIX wieku, kierowanym przez prof. Natalię Gašiorowską-Grabowską oraz prof. G. Missalową. Uczestniczyła też w pracach prowadzonych przez Ogólnopolski Zespół Badań nad Dziejami Powstania Listopadowego,

powołany przy Instytucie Historii PAN w roku 1955, którym kierował prof. Józef Dutkiewicz. Brała wtedy także udział w dyskusjach naukowych na historiograficznym seminarium prof. Mariana Henryka Serejskiego, co w większym stopniu zwróciło Jej uwagę w stronę historii myśli społeczno-politycznej.

Pierwsze publikacje naukowe ogłaszane drukiem dotyczyły właśnie tematyki powstania listopadowego, ale także partyzantki Józefa Zaliwskiego i przemian społecznych, zachodzących w tym okresie. W kręgu tej tematyki mieściła się napisana w roku 1963 dysertacja doktorska zatytułowana *Województwo kaliskie i mazowieckie w powstaniu listopadowym*, jak również opublikowana w roku 1971 książka *Nurty walki. Udział Łodzi i okręgu łódzkiego w ruchach narodowowyzwoleńczych 1795–1864*.

Ważnym momentem w pracy naukowej Prof. Barszczewskiej-Krupy okazał się wyjazd na kilkumiesięczny staż do Paryża (1 października 1963–30 czerwca 1964), tuż po doktoracie. Pobyt ten stał się źródłem wielu nowych doświadczeń i inspiracji naukowych. Archiwa i biblioteki paryskie, podróże naukowe do Strasburga, Lille, Lyonu oraz uczestnictwo w seminarium historii społeczno-politycznej przy VI Sekcji l'Ecole Pratique sprawiły, iż poszukiwania historyczne Prof. Barszczewskiej zwróciły się w stronę zagadnień związanych z dziejami Wielkiej Emigracji oraz procesami zachodzącymi równoległe na ziemiach polskich. Więzy ideowe, polityczne, kulturalne i intelektualne, łączące środowiska krajowe i emigracyjne, na wiele lat zafascynowały Prof. Barszczewską. Opublikowała w tym czasie wiele artykułów i rozpraw na temat m. in.: popularyzacji wiedzy o Polsce i Polakach przez prasę francuską w latach 1830–1848, cenzury państw zaborczych wobec literatury przemycanej nielegalnie z emigracji na ziemie polskie; sposobów rozpowszechniania tejże literatury przez firmy kupieckie, księgarskie, drukarskie oraz odgłosów rewolucji krakowskiej 1846 r. we Francji. Efektem pracy nad źródłami tego okresu była także książka – biografia Szymona Konarskiego, która ukazała się drukiem w 1976 r.

Tematyka związana z dziejami myśli i idei Wielkiej Emigracji stała się także przedmiotem rozprawy habilitacyjnej, która została opublikowana w 1979 r. pod tytułem *Reforma czy rewolucja? Koncepcje przekształcenia społeczeństwa polskiego w myśli politycznej Wielkiej Emigracji (1831–1863)*. W następnych latach Profesor kontynuowała badania, eksponujące przemiany w świadomości Polaków w epoce powstania listopadowego oraz tuż po nim. Znalazło to odbicie w nowatorskiej wówczas książce zatytułowanej *Generacja*

powstańcza 1830–1831. Z badań nad świadomością społeczną i polityczną XIX wieku, opublikowanej w roku 1985. Nowe ujęcie dziejów powstania listopadowego, przez pryzmat losów ludzkich, w kategoriach pokoleniowych i zrealizowanie przez to metodologicznego postulatu integralności nauk humanistycznych, przyniosło tej pracy pozytywne recenzje. Profesor Stefan Kieniewicz podkreślał zwłaszcza „próby szerszego interpretowania zjawisk, ponad faktografię a z odwołaniem się do długofalowych procesów”.

Kontynuacja naukowych rozważań nad postawami i mentalnością Polaków w XIX stuleciu w większym stopniu zwróciły uwagę Prof. Barszczewskiej na rolę i funkcjonowanie narodowej tradycji, symboliki i mitologii. Swoje przemyślenia zawarła m. in. w rozprawie o tradycjach powstania listopadowego w działalności Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu oraz w wygłaszanych na międzynarodowym forum historycznym referatach poświęconych tradycji rewolucji francuskiej w ideologii, polityce i historiografii Wielkiej Emigracji. Między innymi – referat *La revolution de 1789 dans l'historiographie de la Grande Emigration polonaise 1830–1848* został wygłoszony na Międzynarodowym Kongresie Towarzystwa Historyków Europejskich a opublikowany w Rzymie w „*La storia della storiografica europea sulla rivoluzione francese*” w 1990 r. Współpracowała wtedy ponadto z wieloma europejskimi ośrodkami naukowymi, jak na przykład: Hiszpanii (Santiago di Compostella, Vittoria), Francji (Lyon, Nantes, Paryż), Niemiec (Gissen) i Włoch (Rzym, Piza). Bardzo bliskie i serdeczne więzi łączyły Prof. Barszczewską ze środowiskiem naukowym Biblioteki Polskiej w Paryżu. We współpracy z tą instytucją przygotowała między innymi wydawnictwo źródłowe poświęcone 200-leciu Konstytucji 3 maja.

W roku 1984 Prof. Barszczewska-Krupa objęła kierownictwo Interdyscyplinarnego Zespołu Naukowo-Badawczego „3 maja w tradycji i kulturze”, w pracach którego udział wzięli najwybitniejsi historycy polscy. Efektem działalności tego naukowego grona była wydana w 200. rocznicę wydarzeń roku 1791 imponująca, ceniona w środowisku praca zbiorowa *Konstytucja 3 maja w tradycji i kulturze polskiej* (1991), pod naukową redakcją Pani Profesor.

W roku 1985 na podstawie uchwały Rady Państwa Prof. Barszczewska-Krupa otrzymała tytuł profesora nadzwyczajnego, zaś w roku 1990 – profesora zwyczajnego. Od roku 1984 była kierownikiem Zakładu Historii Społeczno-Politycznej Polski XIX w. Instytutu Historii UŁ. Natomiast od roku 1992 kierowała Katedrą Historii Polski XIX wieku tejże placówki.

W latach pięćdziesiątych Prof. Barszczewska-Krupa zajmowała się nade wszystko badaniami nad funkcjonowaniem mitów i tradycji polskich w wieku XIX. Była pomysłodawcą, inicjatorem i wieloletnim kierownikiem Interdyscyplinarnego Zespołu Badań nad Dziejami Tradycji i Mitów Historycznych. W ramach prac naukowych tegoż zespołu systematycznie ukazywały się zbiory rozpraw pod redakcją (bądź współredakcją) Prof. Barszczewskiej: w roku 1995 – *Kościuszko. W kręgu mitologii narodowej*; w roku 1996 – *Historia – Mity – Interpretacje*; w 1997 – *W kręgu historii, historiografii i polityki* oraz w roku 2000 – *Europa w krzywym zwierciadle. Z badań nad wyobrażeniami Polaków o problemach europejskich XIX i XX wieku*.

Ostatnią opublikowaną pracą Prof. Barszczewskiej-Krupy była książka *Emigracja i kraj. Wokół modernizacji polskiej świadomości społecznej i narodowej 1831–1863*, będąca odzwierciedleniem wieloletnich zainteresowań i studiów nad tym tematem. Nie ukończone zostało natomiast studium poświęcone koncepcjom Henryka Kamińskiego, jego wizji Rosji, nad którym Profesor pracowała ostatnio.

Profesor A. Barszczewska-Krupa w trakcie swojej pracy na Uniwersytecie Łódzkim pełniła wiele różnorodnych funkcji. Sprawowała m. in. opiekę nad Kołem Naukowym Historyków, przewodniczyła Wydziałowej Radzie do spraw Młodzieży, uczestniczyła w pracach komisji senackich. W latach 1976–1981, przez dwie kadencje, pełniła funkcję prodziekana do spraw dydaktyczno-wychowawczych, a w latach 1987–1990 – dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Była także dyrektorem Instytutu Historii UŁ w latach 1983–1984.

Brała udział w działalności różnego rodzaju organizacji i towarzystw historycznych. Od roku 1954 działała w Polskim Towarzystwie Historycznym, będąc wieloletnim członkiem zarządu oraz uczestnicząc w pracach Komisji Historii XVIII i XIX wieku. Od 1979 r. należała do Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Od roku 1993 była członkiem Komitetu Nauk Historycznych PAN, od 1995 – Associazione degli Storici Europei z siedzibą w Rzymie. Aktywnie współpracowała z wieloma ośrodkami w kraju, jak choćby w Krakowie, Toruniu, Poznaniu, Wrocławiu i Warszawie.

Za swą pracę naukową i działalność organizacyjną była wiele razy odznaczana i nagradzana. Była m. in. odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1980), Złotym Krzyżem Zasługi (1972), Odznaką Honorową Miasta Łodzi (1963), Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego (1966), Odznaką Honorową Wojewódz-

twa Łódzkiego (1967), Złotą Odznaką UŁ (1974), Medalem „Uniwersytet Łódzki w Służbie Społeczeństwu i Nauce” (1978).

Otrzymała również (czterokrotnie) nagrody ministerialne za działalność naukowo-badawczą – w latach 1966, 1977, 1980, 1981, a także wiele innych nagród indywidualnych i zbiorowych Rektora Uniwersytetu Łódzkiego.

Profesor Barszczewska-Krupa bardzo ceniła sobie zajęcia prowadzone ze studentami: wykłady kursowe i monograficzne, ćwiczenia i konwersatoria oraz proseminaria i seminaria na studiach dziennych i wieczorowych. Pod Jej kierunkiem powstało blisko 180 prac magisterskich. Swoim studentom służyła życzliwą pomocą i radą, zwracając zwłaszcza baczną uwagę na umiejętność krytycznego podejścia do źródeł historycznych, jak również poprawnego posługiwania się warsztatem historycznym.

Profesor Barszczewska-Krupa prowadziła także seminarium doktorskie, dbając o rozwój naukowy młodej kadry. Wypromowała trzech doktorów. Była Mistrzem wymagającym, acz życzliwym i wyrozumiałym. Od uczniów i współpracowników oczekiwała dojrzałości, odpowiedzialności i rzetelności. Uczyla przy tym wyważonego, rozsądnego spojrzenia na historię, sceptycyzmu w postawie naukowo-badawczej, pokory wobec źródeł historycznych. Dzieje postrzegała przede wszystkim przez pryzmat ludzkiej myśli, idei. Ceniła sobie wysoko uwzględnianie w historii jej związków z innymi naukami społecznymi. Była gorącą zwolenniczką badań interdyscyplinarnych.

Spotkania seminaryjne prowadzone przez Prof. Barszczewską-Krupę zawsze były okazją do wielogodzinnych rozmów na bardzo różne tematy, które nas zbliżały i dzięki którym lepiej się poznawaliśmy. Pani Profesor niejednokrotnie stawała się wtedy naszym Mistrzem życiowym, który z wycuciem i dyskretnie podsuwał dobre rady i rozwiązania.

Była człowiekiem wrażliwym, wnikliwie obserwującym rzeczywistość, pełnym oryginalnych pomysłów w sensie naukowym i życiowym. Cechowała ją świeżość spojrzenia i optymizm, a także umiejętność podejścia z dystansem do wielu spraw i ludzi.

Zmarła 10 sierpnia 2001 r.

MARZENA IWAŃSKA, GRZEGORZ MARKIEWICZ
Uniwersytet Łódzki